

Metody Hydrogeologického výzkumu

VII. PŘEDNÁŠKA

**Stanovení hydraulických parametrů zvodněných hornin
pomocí čerpacích zkoušek
v režimu neustáleného proudění**

Druhy čerpacích zkoušek

Podmínky uspořádání zkoušky

Podle režimu čerpací zkoušky

- s konstantní vydatností
- s konstantním snížením
- se stupňovitými změnami vydatnosti
- s vydatností jako zadanou funkcí času

Podle systému pozorovacích objektů

- bez pozorovacích objektů
- s jedním pozorovacím objektem
- s dvěma a více pozorovacími objekty

Přírodní podmínky

Podle hydraulického mechanismu zvodně

- **napjatá zvodně**
- **volná zvodně**

Podle bočního omezení

- **bočně neomezená (nekonečná) zvodně (boční hranice mimo dosah účinku zkoušek)**
- **bočně omezená zvodně**

Podle dokonalosti vertikálního omezení zvodně

- **zvodně s těsným stropním i počevním izolátorem (zanedbatelný přítok)**
- **zvodně s netěsným stropním nebo/a počevním izolátorem**

Podle dalších speciálních efektů

- **s okamžitým uvolňováním vody z horniny**
- **se zpožděným uvolňováním vody z horniny (Boultonův efekt)**

Podmínky spojené s čerpaným objektem

Podle úplnosti průniku zvodněným kolektorem

- úplný vrt
- neúplný vrt

Podle dokonalosti laterální komunikace mezi vrtem a zvodněným kolektorem

- bez dodatečných tlakových ztrát na stěně vrtu
- s dodatečnými tlakovými ztrátami na stěně vrtu

ČERPACÍ ZKOUŠKY V REŽIMU NEUSTÁLENÉHO PROUDĚNÍ PODZEMNÍ VODY

Theis (1935)

- **rozpory mezi skutečným průběhem snížení v okolí čerpaného vrtu a teoretickým snížením**
- **při ustáleném proudění podzemní vody**
- **popis neustáleného proudění podzemní vody k čerpanému vrtu**
- **matematický popis průběhu čerpací zkoušky na základě analogie s prouděním tepla (odporová a kapacitní charakteristika)**
- **interpretuje se průběh snížení v čase**

výhody:

- **v přírodních podmínkách nemusí dojít k ustálenému proudění v okolí čerpaného vrtu**
- **kratší doba čerpací zkoušky**
- **nejlépe propracovaná metoda s řadou řešení dalších vlivů na průběh čerpací zkoušky (vliv okrajových podmínek, mezivrstevního přetékání, anizotropie prostředí, apod.)**

$$s = h_0 - h(r, t) = \frac{Q}{4\pi T} \cdot \int_u^{\infty} \frac{e^{-u}}{u} du$$

úplný tvar Theisovy rovnice

$$- \text{Ei}(-u) = \int_u^{\infty} \frac{e^{-u}}{u} \cdot du = 0,577 - \ln u + u - \frac{u^2}{2 \cdot 2!} + \frac{u^3}{3 \cdot 3!} + \frac{u^4}{4 \cdot 4!} + \dots$$

exponenciální integrální funkce **studňová funkce** - tabelovaná

$$s = \frac{Q}{4 \cdot \pi \cdot T} \cdot W(u)$$

základní tvar Theisovy rovnice

studňová funkce charakterizuje závislost bezrozměrného snížení na bezrozměrném čase

$$u = \frac{r^2 \cdot S}{4 \cdot T \cdot t}$$

nebo

$$\frac{1}{u} = \frac{4 \cdot T}{S} \cdot \frac{t}{r^2}$$

tabelované hodnoty studňové funkce
-párové hodnoty $W(u)$ a u (nebo $1/u$)

u	1.0	2.0	3.0	4.0	5.0	6.0	7.0	8.0	9.0
$\times 1$	0.219	0.049	0.013	0.0038	0.0011	0.00036	0.00012	0.000038	0.000012
$\times 10^{-1}$	1.82	1.22	0.91	0.70	0.56	0.45	0.37	0.31	0.26
$\times 10^{-2}$	4.04	3.35	2.96	2.68	2.47	2.30	2.15	2.03	1.92
$\times 10^{-3}$	6.33	5.64	5.23	4.95	4.73	4.54	4.39	4.26	4.14
$\times 10^{-4}$	8.63	7.94	7.53	7.25	7.02	6.84	6.69	6.55	6.44
$\times 10^{-5}$	10.94	10.24	9.84	9.55	9.33	9.14	8.99	8.86	8.74
$\times 10^{-6}$	13.24	12.55	12.14	11.85	11.63	11.45	11.29	11.16	11.04
$\times 10^{-7}$	15.54	14.85	14.44	14.15	13.93	13.75	13.60	13.46	13.34
$\times 10^{-8}$	17.84	17.15	16.74	16.46	16.23	16.05	15.90	15.76	15.65
$\times 10^{-9}$	20.15	19.45	19.05	18.76	18.54	18.35	18.20	18.07	17.95
$\times 10^{-10}$	22.45	21.76	21.35	21.06	20.84	20.66	20.50	20.37	20.25
$\times 10^{-11}$	24.75	24.06	23.65	23.36	23.14	22.96	22.81	22.67	22.55
$\times 10^{-12}$	27.05	26.36	25.96	25.67	25.44	25.26	25.11	24.97	24.86
$\times 10^{-13}$	29.36	28.66	28.26	27.97	27.75	27.56	27.41	27.28	27.16
$\times 10^{-14}$	31.66	30.97	30.56	30.27	30.05	29.87	29.71	29.58	29.46
$\times 10^{-15}$	33.96	33.27	32.86	32.58	32.35	32.17	32.02	31.88	31.76

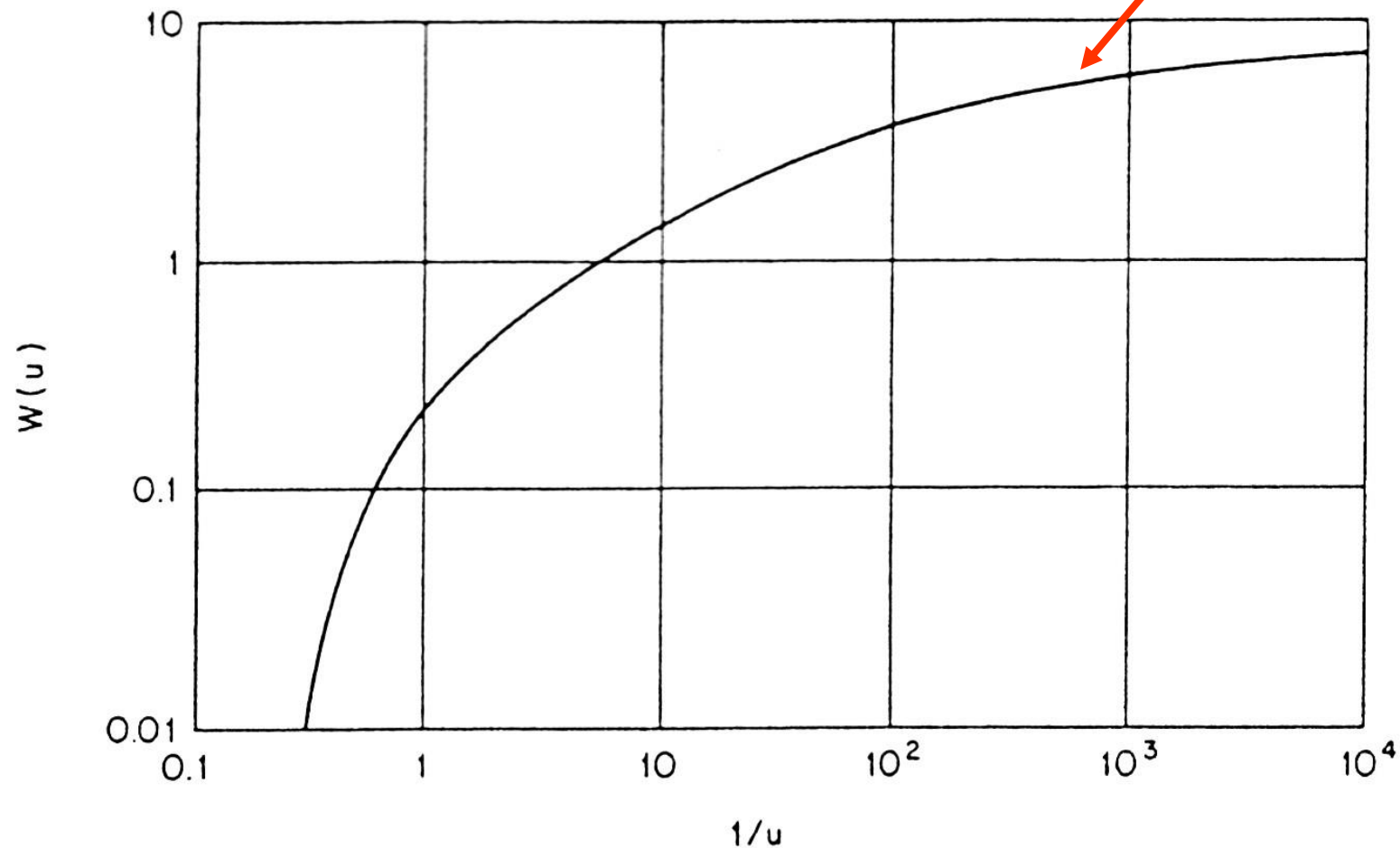
SOURCE: Wenzel, 1942.

$W(u)$ – charakterizuje odpor prostředí (snížení)

$1/u$ – charakterizuje čas (bezrozměrný čas)

tabelované hodnoty studňové funkce
-párové hodnoty $W(u)$ a u (nebo $1/u$)

typová křivka

$W(u)$ – charakterizuje odpor prostředí (snížení)

$1/u$ – charakterizuje čas (bezrozměrný čas)

Theisova rovnice – určuje snížení hladiny s v libovolném bodě vzdáleném r od osy čerpaného vrtu v určitém čase t od začátku čerpání s vydatností Q

použitelná i pro ustálené proudění – Dupuit-Thiemova rovnice je zvláštním případem Theisovy rovnice

Podmínky platnosti Theisovy rovnice:

- proudění je laminární a je popsáno Darcyho zákonem
- voda je uvolňována ze zásobnosti okamžitě při snížení hydraulické výšky
- kolektor je homogenní a izotropní a má konstantní mocnost
- horizontální rozsah kolektoru je nekonečný
- zvoděň má nekonečný objem
- zvoděň je před čerpáním v klidu, tedy není v ní žádné proudění
- hodnoty T a S jsou v čase konstantní (zvoděň s napjatou hladinou)
- hodnota vydatnosti Q je v čase konstantní

- k výpočtu není možné použít údaje o snížení z čerpaného vrtu (velké chyby)
- hodnoty snížení jsou měřeny v pozorovacích vrtech

SEMILOGARITMICKÁ JACOBOVA METODA (metoda přímkové transformace)

$$- \text{Ei}(-u) = \int_u^{\infty} \frac{e^{-u}}{u} \cdot du = 0,577 - \ln u + u - \frac{u^2}{2 \cdot 2!} + \frac{u^3}{3 \cdot 3!} + \frac{u^4}{4 \cdot 4!} + \dots$$

- zjednodušení základní Theisovy rovnice
- pro čas $1/u > 33,3$ je při zanedbání druhého až n-tého členu rovnice výsledná chyba stanovení T a S menší než 1%

po transformaci \ln na \lg obdržíme rovnici

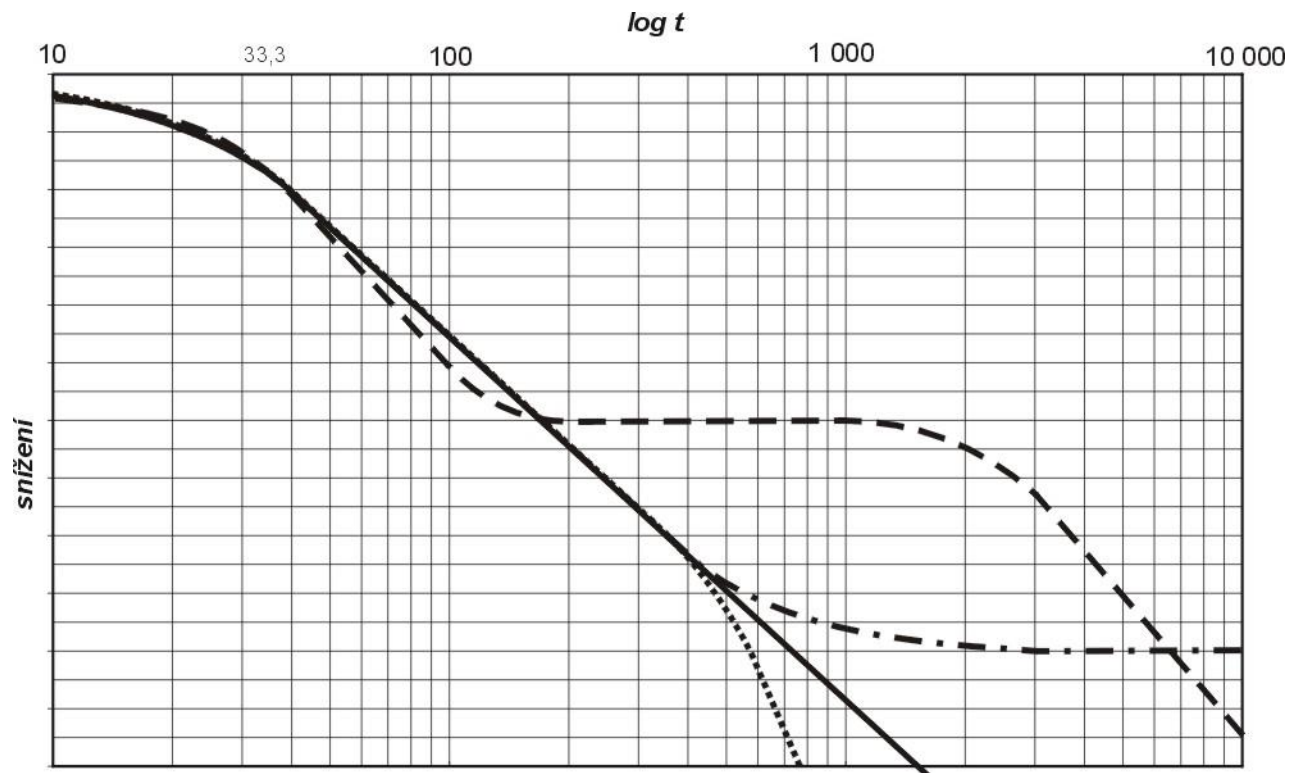
$$s = \frac{2,303}{4 \cdot \pi \cdot T} \cdot \lg \frac{2,246 \cdot T \cdot t}{S \cdot r^2}$$

$$s = \frac{2,303}{4 \cdot \pi \cdot T} \cdot \lg \frac{2,246 \cdot T}{S} + \frac{2,303}{4 \cdot \pi \cdot T} \cdot \lg \frac{t}{r^2}$$

ODCHYLKY REÁLNÝCH KŘIVEK OD THEISOVY TYPOVÉ KŘIVKY

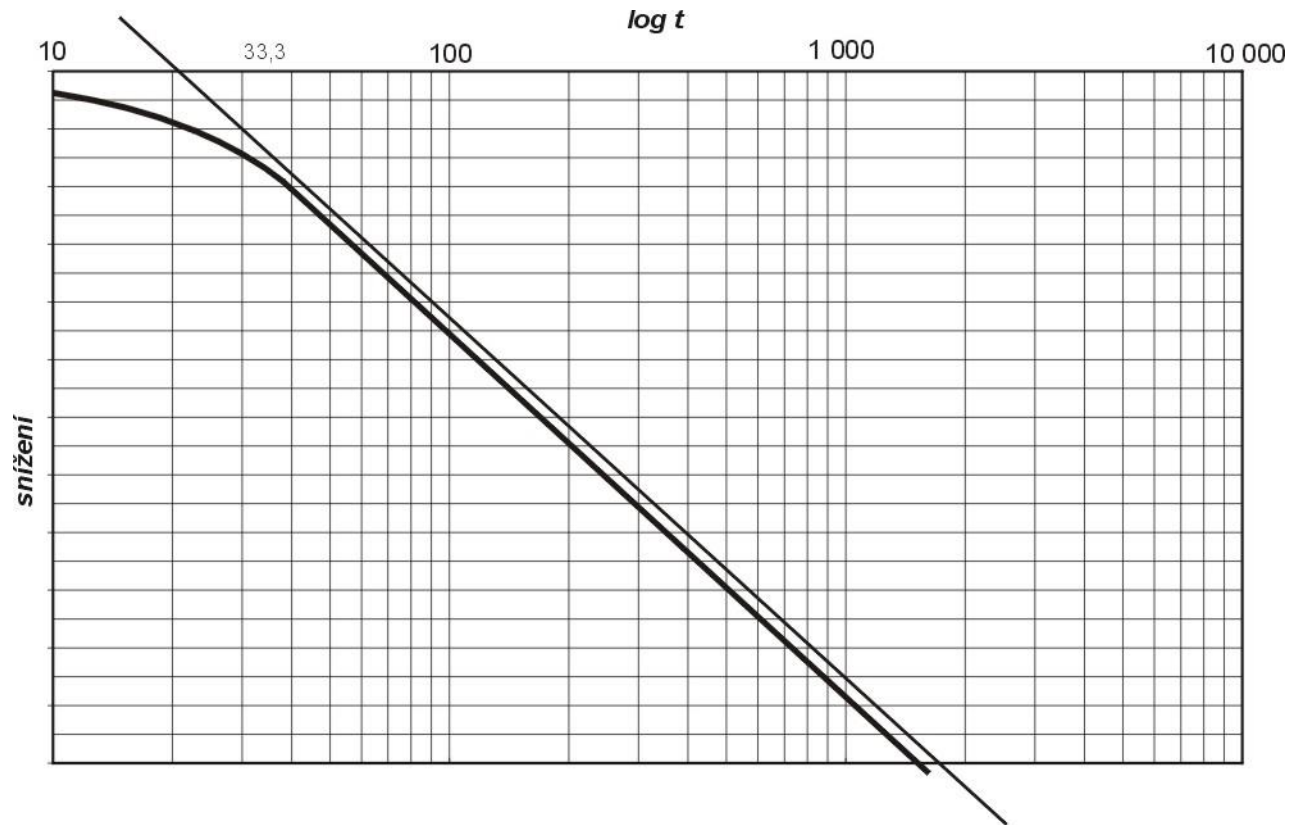
reálné podmínky

- zvodeň není nekonečná
- volná zvodeň - často zpožděné uvolňování vody ze zásobnosti

ideální stav

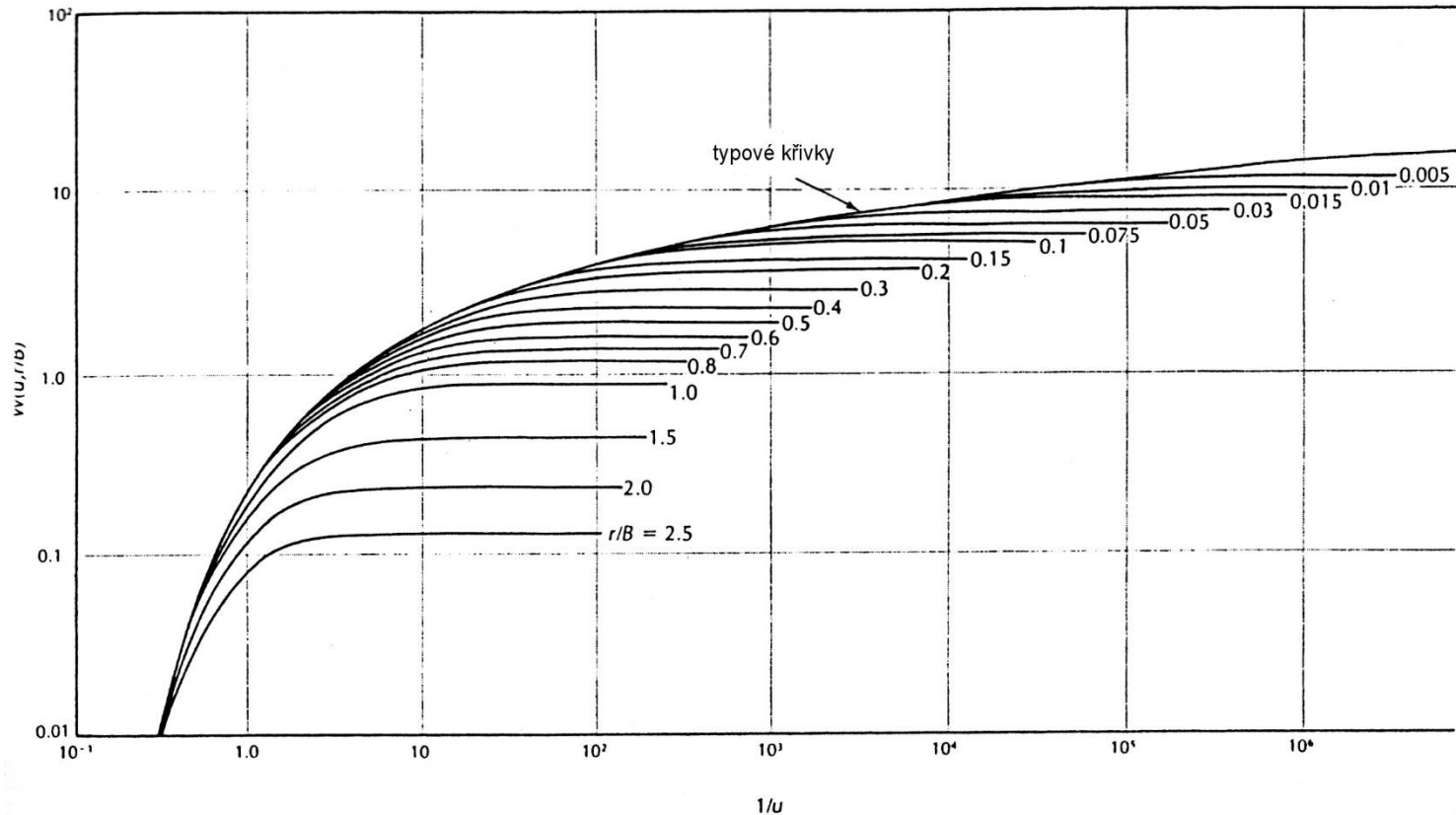
- bez projevu okrajových podmínek (v dosahu depresního kuželu)
- homogenní a izotropní zvodněná vrstva
- okamžité uvolnění podzemní vody ze zásobnosti

Theisova typová křivka + základní Jacobova přímková transformace

Vliv okrajové podmínky 1. typu (H = konst.)

- po určité době v čase t se v semilogaritmickém měřítku začne měnit sklon přímky
- Δs je rovno nule (ustálené proudění)
- sklon přímky je nulový a přímka je rovnoběžná s osou x
- hydraulické parametry je možné spočítat pouze z první přímkové části křivky
- druhá přímková část křivky a inflexní bod charakterizují okrajovou podmínku

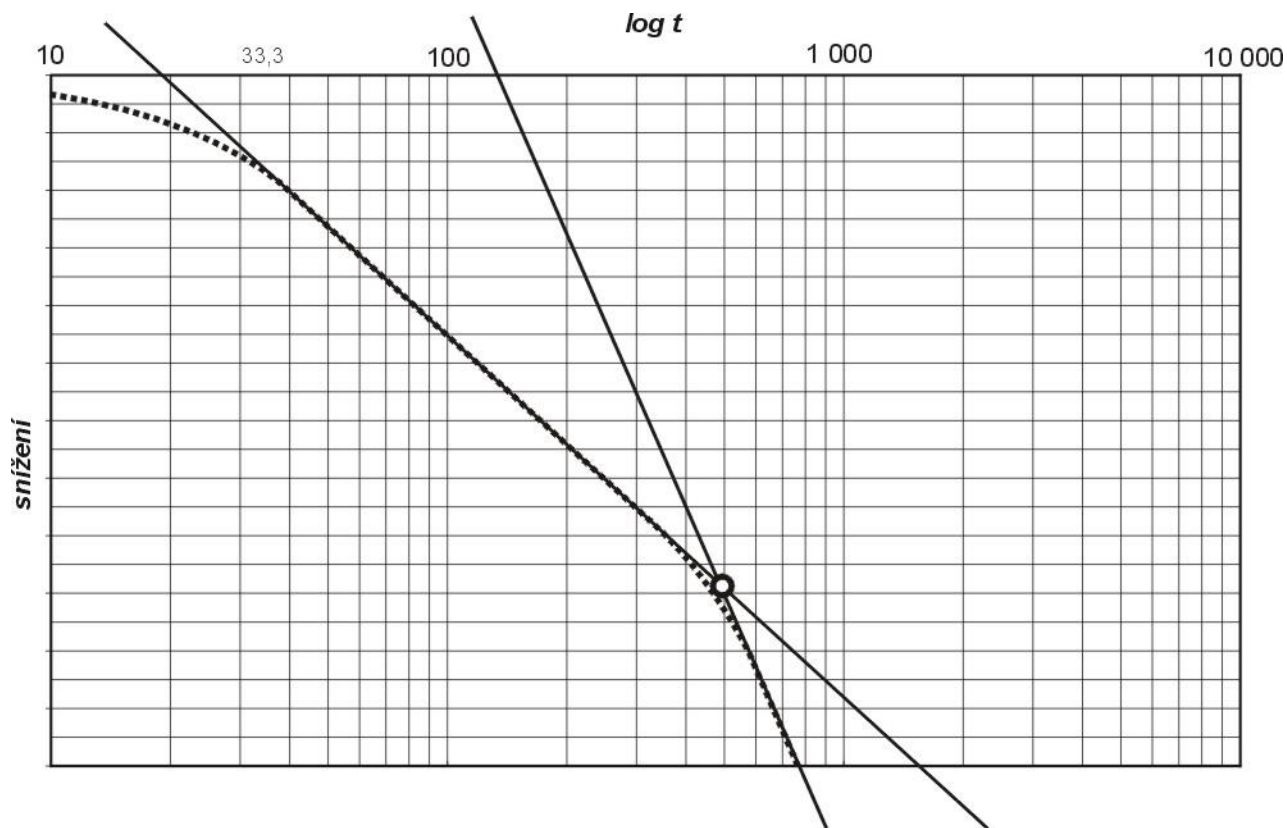

Identický tvar křivky je rovněž pro případ mezivrstevního přetékání

- vzájemné odlišení možné pouze ze znalosti geologických poměrů

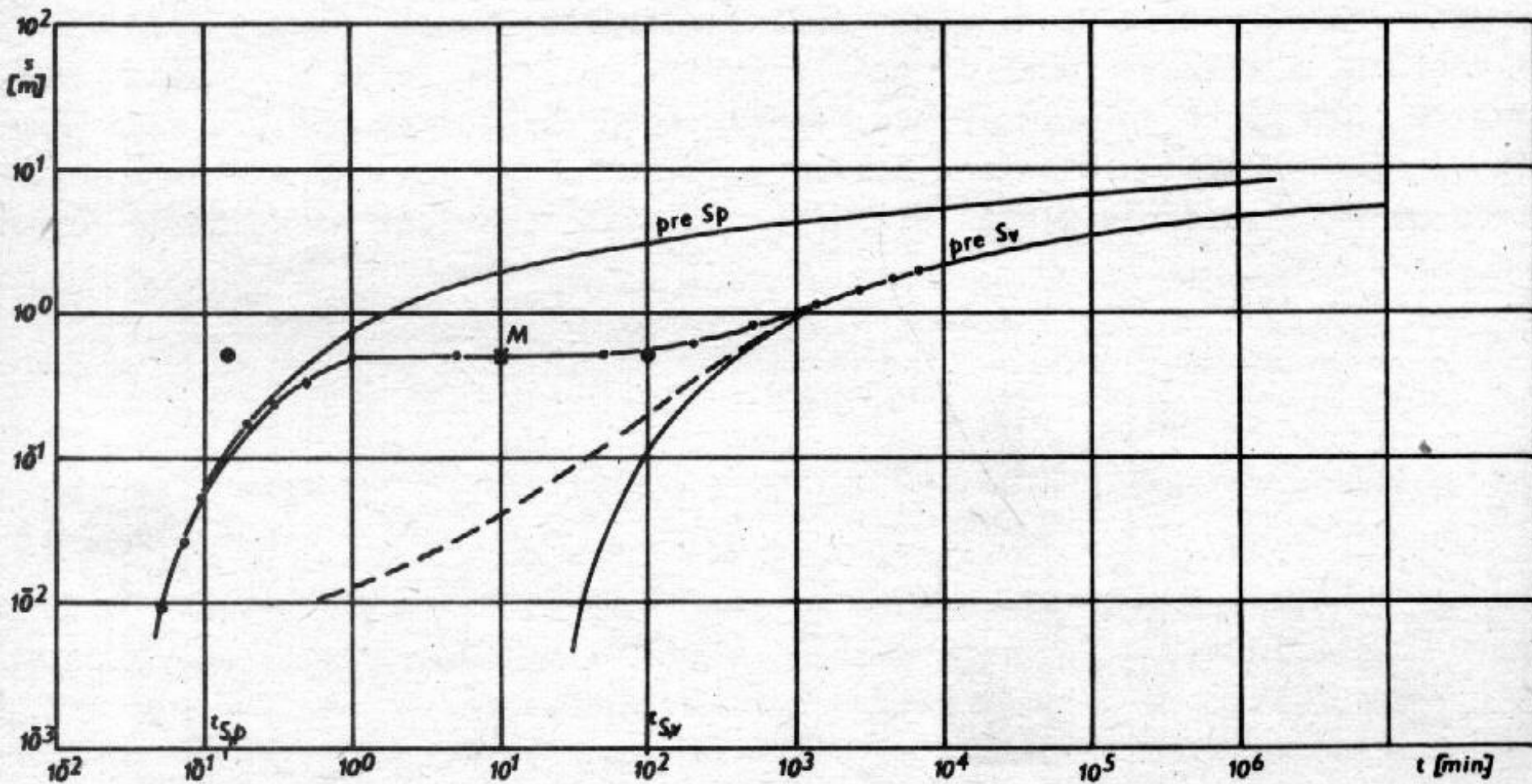
Vliv okrajové podmínky 2. Typu – $q=0$ (nepropustná hranice)

- po určité době v čase t se v semilogaritmickém měřítku začne měnit sklon přímky
- Δs se v jednom logaritmickém cyklu času zvyšuje
- hodnoty T a S lze počítat pouze z první přímkové části křivky
- vlastnosti okrajové podmínky potom z druhé přímkové části křivky a z inflexního bodu

Vliv zpožděného uvolňování podzemní vody ze zásobnosti

- charakteristický S tvar křivky
- v bilogarithmickém měřítku $\log s$ proti $\log t$ – Boultonova S-křivka

Metoda snížení - čas

grafická interpretace v semilogaritmickém grafu snížení s (normální měřítko) proti logaritmu času $\log t$

metoda je použitelná i pro volnou zvědeň, pokud se neprojevuje zpožděné uvolňování podzemní vody

je-li snížení větší než 10 % původní mocnosti zvodně –
$$S_{oprav} = S - \frac{s^2}{2 \cdot h_0}$$

- vyneseme párové hodnoty snížení s a $\log t$
- v semilogaritmickém grafu se v čase $1/u > 33,3$ se křivka promítne jako přímka
- body proložíme přímkou
- sklon přímky udává hodnotu T
- stanoví se hodnota snížení Δs v jednom logaritmickém cyklu času

$$T = \frac{2,303 \cdot Q}{4 \cdot \pi \cdot \Delta s}$$

- odečteme čas t_0 ve kterém je hodnota s rovna nule

$$S_p = \frac{2,246 \cdot T \cdot t_0}{r^2}$$

Metoda snížení - vzdálenost

grafická interpretace v semilogaritmickém grafu snížení s (normální měřítko) proti logaritmu vzdálenosti pozorovacích vrtů $\log r$

metoda je použitelná i pro volnou zvědeň, pokud se neprojevuje zpožděné uvolňování podzemní vody

je-li snížení větší než 10 % původní mocnosti zvodně – $S_{oprav} = S - \frac{s^2}{2 \cdot h_0}$

- vyneseme párové hodnoty snížení s a $\log r$, za podmínky, že hodnoty snížení byly změřeny ve stejném čase od zahájení čerpání
- v semilogaritmickém grafu se v čase $1/u > 33,3$ se křivka promítne jako přímka
- body proložíme přímkou
- sklon přímky udává hodnotu T
- stanoví se hodnota snížení Δs v jednom logaritmickém cyklu vzdálenosti

- odečteme čas r_0 ve kterém je hodnota s rovna nule

$$T = \frac{2,303 \cdot Q}{2 \cdot \pi \cdot \Delta s}$$

$$S_p = \frac{2,246 \cdot T \cdot t}{r_0^2}$$